

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՕՐԻՐ ԵՒ ԴԵՄՔԻՐ: Զարուհի Գալեմ-
Փարեան. Տպարան Սրբոց Յակօբեանց,
Երուսաղեմ, 1965:

Շքեղ ալպոմ մըն է այս Հատորը, ուր
բոլոր քովի եկած են տաղանդաշատ զրազի-
տուհի Զարուհի Գալեմֆարեանի սրտի եւ
մտքի բերեղացումները: Քերթուածներ,
արձակ էջեր, անձակաճ յիշատակներ, օ-
րագրի էջեր, ծանօթ դէմքեր, գրախօսու-
կաններ, ազգային հոգեր եւ ամերիկեան
տպաւորութիւններ՝ աւելի քան քառասուն
տարի երու վրայ ծաղկած, կը կազմեն
կողտր շարանը այս ալպոմին, որուն իւրա-
քանիւր պատկերը մէկ փշրանքն է այն-
դարդ զրազիտուհիի հոգիին:

Օրքին Հեղինակը ներկայացուելու պէտք
չունի. ան մեր գրականութեան երեք սե-
րունդի մտապատկերներու մէջէն քալած
գրաւորուհի է, եւ երեքին հետ ալ պատ-
ւով վճարած է իր մտքի տուրքը: Շրաղներ.
սէրեր, հոգեկան ընկումներ, տպաւորու-
թիւններ, խաղաղութիւններ, եւ գա-
նձ ուրիշներուն հաղորդելու փոյլին ու
յոժարամտութիւնը, իւրաքանուկ արուես-
տով մը կը համադրուի, զՕրքը եւ Դէմքերը
Հատորին մէջ: Տարիներով Հաղարներու
սրտն խօսած, հոգի երու մէջ երազ եւ
քաղցրութիւն սփռած գրչի վաստակաւոր
մըն է Զարուհի Գալեմֆարեանը: Իր տա-
ղանդը կեանքի ամենատիրական վերբե-
րումներուն մէջ յաճախ, յարթական ու-
տումներ կը կատարէ:

Գրազիտութիւնը ամբողջին է, աբ-
ւետոր՝ անհատին: Այս զոյգ բառերը գրեթէ
Հակոտնեայ յղացքներ են: Առաջինը՝ ինք-
զինքը ուրիշ երու վրայ բաշխելու հետեակ
աշխատանք մըն է, երկրորդը՝ ուրիշներէն
դատուելու երկունք մը: Իրիք մը շատ մը
բաներ բլլալէ առաջ անհատականութիւն
մըն է: Մուկ է գրուածքը, երբ անարժէք է
վիճակը: զՕրքը եւ Դէմքերը՝ մեզի կու գան

ոչ միայն պայծառ ոճով, այլ նաեւ քաղցր
անհատականութեամբ մը:

Գրելը ապրիլ է իրեն համար, մանաւանդ
այս օրերուն, երբ անցեալն է միակ հայելին
իր ապրումներուն, իսկ գրելը՝ կեանքը այդ
անցեալին: Բոլոր իր առարկայացումներուն
եւ հոգեկան շողարձակումներուն մէջ կը
թրթռայ եւ կը հանգչի գրագիտուհիի մը
սիրուն ու երեակայութիւնը, ամենէն պարզ
արտայայտութիւններուն հազննելով գրա-
կա՝ շնորհ մը՝ որ հրաշքն է իր գրագէտի
հոգիին եւ կրակէ չապիկը արուեստին:

Հատորին սկիզբը զըրուած իր քերթուած-
ներու շարանը, իրենց որակէն, ինչպէս
նաեւ գործադրութեան թէքիք կատարե-
լութեան տեսակէտէն դիտուած, թերեւս
յոհաց՝ են ամբողջովին արդի պահանջնե-
ր. առկայ անոնք անխառնօրէն բանա-
տեղծ հոգիի մը բխումներն են, Նման ամէն
մաւրական արուեստագէտի, Տկն. Զա-
րուհի Գալեմֆարեան եւ իր լաւագոյնը կը
մերապահէ քերթողական արտայայտու-
թեան, որուն մէջ նուրբ զգայնութիւն,
մտածում եւ սահուն լեզու մը զիրար կը
պատկանեն: Ան աշխարհի կը նայի բա-
նաստեղծի հոգով, առանց շղարշելու իր
զգացումները:

Հակառակ իր՝ լեզուի անալթաք ըն-
թալին, իր մտածումներն ու զգացումները
կը զեկամարտին երկաթէ տիրապետու-
թեամբ: Լեզու մը որուն շնչերակները ցա-
մաք չեն, բայց բխումները դուստ, առանց
աղմուկի եւ ձեւի, առանց յետադարձ ու-
ժա՝ թիգմի եւ հայրենասիրական, հասարակ
տեղիքի, որոնց անդիմադրելի հոգեբէն
սարած են մեր արժանաւորագոյն տա-
լանդներն անգամ:

Իր յեղուցութիւնները, անցեալէ վերա-
կազմումները, ժամանակի դէմքերն ու
մտայնութիւնները, մեր գրականութեան
համար պիտի մնան շատ թալ: Տիւլատարա-
պաշտ այլապէս ուրիշ էջեր են իր անարա-
կերը, տրուած ինքնատպութեամբ, որով աչ-
կերեմնիկ ապրումները կը գառնան անխոր-

տակելի իրականություն, այն մթնոլորտին մէջէն որ այդ անձերը կը աղաղակարէ:

Ընդհանուր նկարագիր ունեցող այս քանի մը տողերով, յաւանդութիւն չունինք ներկայացնելու մեծ գրադպրութիւն: Այս տողերու նպատակն է տալ միայն քանի մը յատկանշական գիծեր՝ եւ անոնց թելադրանքով հրաւիրել ընթերցողները վայելելու այս հատորը, որ իր եւ մեր ազգային կեանքի ապրումներուն հանդէպն է, մեծ գրադպրութեան հոգիին արեւովը լուսաւորած:

ԵՂԻՎԱՐԴ

ՄԻԿՏԻՉ ՆԱՂԱՇ: Աշխատախոսութեամբ
Էդ. Խոնգկարեամի: Լաթվիպոլ, ռութ-
ժաւալ, էջ 280, Երևան, 1965:

Ոռոգկարեան էջ 5-ով կու տայ մեղի Նախարան մը, ուր կ'ամփոփէ Մկրտիչ Նազարի մասին եղած կարծիքները ժամանակակից բանասէրներէ: Իր բուն ուսումնասիրութիւնը կը սկիւ էջ 11-ով, որուն առաջին գլուխն է Ժամանակը: Կը խօսի Թիմուրէնիկի Հայաստան կատարած արշաւաններուն՝ մասին, կը յիշէ անոր կատարած անդթութիւնները, որոնք սակայն մասնաւորաբար քրիստոնեաներու եւ Հայերու դէմ չէին: Կը խօսի նաեւ Հայ Ժողովրդին կեղեքումներուն մասնակից Հայ, իշխանաւորներու եւ հողեւորականներու մասին: Էդ. Ոռոգկարեան սակայն մէկ ջուրով կը լուսայ բոլոր Հայ հողեւորականները, որոնցմէ բացառութիւն կը կազմէին լիպրատները: Ան կը գրէ. «Սակայն որքան էլ որ հողեւորականները Ժողովրդին շահագործելու ու կեղեքելու մէջ ետ չէին մտնում...» (էջ 22): Ասկա ճիշդ չէ, որովհետեւ մենք կը անց տալ խիստ խոշոր թիւ մը հողեւորականներու՝ որոնք իրական առաջնորդներ: Էին մեր ազդին, անոր նուիրեալ: Յիշենք Գրիգոր Տաթեւացին, Գէորգ Երզնկացին, Յակոբ եւ Սարգիս Լիւմպիները, Գրիգոր Ուրթեցին, Թովմա Մեծոփացին, Առաքել Սիւնեցին, Մկրտիչ Նազար եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնց՝ Հայ Ժողովուրդին եւ մշակոյթին կատարած

նուիրեալ ծառայութիւնները ամէն գնահատանքէ վեր են, եւ որոնց մենք իսկ մեծապէս երախտապարտ ենք:

Ոռոգկարեան սխալմամբ 15-րդ դարու Հայ գրողներու շարքին մէջ գտաւորած է Կիրակոս Երզնկացին, որ մեռած է 1356 Մարտ 18-էն առաջ: Իսկ Կիրակոս Երզնկացի եւ Արեւելի Յոյն աճծերը չեն (էջ 24):

Էջ 25-ով մեղի կը տրուի Մկրտիչ Նազարի Կիւմիք եւ Գործունէութիւնը: Ոռոգկարեան նոր բան մը չէ աւելցուցած Մկրտիչ Նազարի կեանքին ու դործունէութեան վրայ, որ տրուածին պէս արդէն ծանօթ էր: 1418-ին Մկրտիչ Նազար իր մէկ գրչութեան մէջ կը յիշէ գրիչ եւ սարկաւազ ըլլալը: Ոռոգկարեան կը կարծէ որ ան այն ատեն «24-25 տարեկանից ոչ փոքր» (էջ 27) ըլլալու էր: ՀՀեւեան 1393-1394-ին» (անդ). Սակայն քաղ ծանօթ է որ Մկրտիչ Նազար, «Մինչ Հեւեոսան գոլով ամաց եղեւ կատարեալ ուսմամբ եւ արուեստիւ, իմաստութեամբ եւ վարդապետութեամբ, քաջ քարտուղար, անհեմեմատ նկարող եւ ամենայն արհեստից ճարտարապետ» (էջ 27): Տարակոյս չկայ որ Մկրտիչ Նազար շատ կոնոխ արդէն հասած գրիչ (քարտուղար), Վաւրանկարիչ (նկարող) եղած է, որ 15 տարեկանին արդէն համբաւեալ եղած է եւ ընական է արտադրած ալ է գրչագիրներ: 1418-ին Յայմատուրքի օրինակութեան ատեն թէն չ'ըսուի որ ատիկա իր սկզբնական գրչութիւնն է, այսուհանդերձ մենք կը խորհինք որ Մկրտիչ Նազար 1418-ին սարկաւազութեան ատեն չէր կրնար 16-17 տարեկանին անլի մեծ ըլլալ եւ որով իր ծննդեան ժամանակը կը զ'ենք 1400 թուականին: Գալով 1418-19 թուականին ամուսնացած ըլլալուն, շատ սովորական բան էր 16-17 տարեկաններու ամուսնութիւնը այն ատենները:

Ոռոգկարեան որ կը սիրէ Հայ հողեւորականներուն կոնսակ բռնապ ինչ որ ինք կը ցանկայ, Կոստանդին Վահագյին կը ներկայացնէ հակասական կերպով: Եթէ Վահագյին իր ըսածի պէս ըլլար, ընական է Մկրտիչ Նազարը յանձնարարականներով Եւսեմիոս Պապին պիտի չըրկէր, քաջ գիտ-